

Dudorov O., Kamenskii D. Criminal and Legal Assessment of Taking Possession of Someone's Property by Using Harmful for Human Health Substances to the Victim: What is Evidenced by the USA Experience?

Based on the analysis of criminal legislation in different US states, the achievements of American doctrine and materials of judicial practice, the issue of criminal-law assessment of the taking possession of another's property by the use of harmful to human health substances to the victim is reviewed. Conclusion about the fundamental similarity of the Ukrainian and American approaches to this issue of qualification of crimes, which may serve as yet another (now comparative) argument in favor of interpreting the mentioned criminal acts as a robbery or violent robbery, as prevailing in domestic doctrine and judicial practice, is drawn.

It is shown that the relevant American approach has been mostly formed in the XIX century due to the more or less unified interpretation by the courts of certain states of the recognized by common law criminal law provision on liability for robbery. It is also found that the substantive identification of the attack and violence (one of the traditional theoretical arguments in favor of the prevailing approach in Ukraine) is also inherent in the American criminal law. However, within the latter, the attack, which is the use or threat of the use of force, can be a separate crime (without the aim of taking possession of another's property) as well as a compulsory element of robbery (if the attack was combined with taking possession of another's property).

The highlighted criminal law experience in the United States once again proves the relevance of clarifying the description of crimes against property in the Criminal Code of Ukraine, in particular, in terms of unifying the legal definitions of such violent offenses as robbery and violent robbery. In particular, such experience confirms the appropriateness of the doctrinal proposition regarding the exclusion of the indication of attack from the legal definition of robbery.

Key words: *property, victim, property, physical violence, harmful substances, violent robbery, robbery, theft.*

УДК 343.71

О. І. Кривенко

**ГЕНЕЗИС НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ,
ПРИСВЯЧЕНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ
ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВАМ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ
ІНТЕРНЕТ**

У статті зроблено спробу здійснити генезис наукових досліджень, присвячених питанню оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет. Для вирішення поставленої мети проаналізовано фахову юридичну літературу, а розгляд питань, пов'язаних з протидією різного виду шахрайствам проведено способом виокремлення наукових праць залежно від рівня наукового дослідження. Аналізуючи окремі положення наведених праць, виконаних у галузі оперативно-розшукової діяльності, констатовано, що досліджуване питання розкрито лише фрагментарно та здебільшого при розгляді інших видів шахрайств. Це своєю чергою приводить до того, що лише незначна частина питань з обраної тематики на сьогодні є достатньою дослідженою. Водночас на сьогодні відсутні комплексні монографічні дослідження з питання оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет.

Ключові слова: *шахрайства через мережу Інтернет, науковий генезис, оперативно-розшукова протидія.*

Постановка проблеми. Кількість людей у всьому світі, які користуються Інтернет для отримання різного роду інформації, заробітку, спілкування з друзями й близькими невпинно зростає. Саме ця масовість користування привертає увагу до мережі шахраїв. Так, на сьогодні відомо про більше ніж 100 способів учинення шахрайств через мережу Інтернет, проте щодня, щогодини у світі з'являються нові [1]. Попри всі спроби правоохоронних органів попередити та припинити названі злочини, їх кількість постійно збільшується. Інтернет шахраї регулярно шукають недоліки в захисті сайтів електронних торговельних майданчиків, соціальних мереж, персональних даних майбутніх потерпілих та приводу для введення в оману для подальшого вчинення шахрайських дій. Отже, питання протидії шахрайствам через мережу Інтернет не можуть не привернути уваги як правоохоронців, так і вчених-юристів, соціологів, психологів і навіть засоби масової інформації [2]. Ураховуючи зазначене, вважаємо за доцільне провести генезис наукових досліджень, де б розглядалися питання оперативно-розшукової протидії шахрайств через мережу Інтернет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері оперативно-розшукової діяльності окремі аспекти протидії шахрайствам оперативними підрозділами поліції розглядали на дисертаційному рівні О.Ю. Анциферов, Х.М. Михайлова, А.А. Сандрачук, О.І. Штепа, Я.В. Стрелюк та М.В. Яцков. Особливості цього процесу також фрагментарно вивчалися в науково-методичних розробках, фахових статтях і тезах доповідей таких науковців, як: С.В. Албул, Л.І. Аркуша, К.В. Антонов, О. М. Бандурка, О.В. Кириченко, А. М. Кислий, І. П. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, Ю.Ю. Орлов, В.Д. Пчолкін, С.В. Слінько, М.В. Стащак, Р.Л. Степанюк, В.В. Шендрік, О.О. Южно та інших. З огляду на недостатнє вивчення досліджуваної тематики, вважаємо за доцільне провести генезис наукових розробок у галузі оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет

Формування цілей. Метою статті є проведення генезису наукових досліджень, присвячених питанню оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Передусім зауважимо, що протягом тривалого часу науковці-юристи вивчають окремі питання, пов'язані з протидією шахрайству взагалі, тобто залежно від способу його вчинення або предмета посягання. Зазначимо, що згадка про кримінально-злочинний майновий обман починає з'являтися в літописах законодавства з тих пір, коли майновий обіг суспільства досягає того ступеня розвитку, на якому для нього потрібною є взаємна довіра. Такі сфери торгівлі, як продаж-купівля золотих і срібних товарів або торгівля на ринках, які вимагали правдивості в мірах і вагах, послужили вхідними дверима для шахрайства [3, с. 83-84]. Тому, на наш погляд, для вивчення генезису наукової думки щодо протидії шахрайству через мережу Інтернет доцільно спочатку розглянути наукові праці, у яких певною мірою розглядалися питання, пов'язані з оперативно-розшуковою протидією шахрайствам, а потім окремо лише ті роботи, де

вивчалися питання Інтернет шахрайств. Водночас розгляд питань, пов'язаних з протидією різного виду шахрайства можна провести, виокремивши наукові праці залежно від рівня наукового дослідження.

Так, на рівні докторських дисертаційних праць у галузі оперативно-розшукової діяльності обрана тематика ще не розглядалась, проте частково була проаналізована такими вченими-кримінологами, як О.В. Тихонова в дослідженні «Кримінально-правові та кримінологічні засади фінансової безпеки України» (2015 р.). Аналізуючи згадану наукову працю, можна дійти висновку, що досліджувану проблематику вчена розглядала лише в контексті виявлення причин та умов вчинення шахрайств узагалі, а також вплив від такої злочинної діяльності на фінансову безпеку нашої країни [4].

Водночас на рівні кандидатських досліджень у галузі оперативно-розшукової діяльності окремі аспекти згаданої тематики розглядали такі вчені, як Є.В. Бондаренко («Запобігання шахрайству у сфері страхування оперативними підрозділами»), Х.М. Михайлова («Основи виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва»), А.А. Сандрачук («Основи виявлення та розслідування шахрайства з об'єктами нерухомості, що перебувають у приватній власності»), Я.В. Стрелюк («Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України»), М.В. Яцков («Виявлення та розслідування шахрайств із використанням «фінансових пірамід»), В.В. Яцковина («Подолання протидії розслідуванню шахрайств») та інші. Беззаперечно, названі вчені проаналізували доволі різнопланові питання у сфері протидії шахрайствам і висловили актуальні пропозиції, проте тільки в праці Я.В. Стрелюка фрагментарно розглядалося питання Інтернет-шахрайства (у контексті визначення сучасної оперативно-розшукової характеристики шахрайств) [5]. З огляду на висловлене, доходимо висновку, що лише окремі положення зазначених кандидатських дисертацій становлять інтерес для досліджуваної проблематики.

До другого рівня належать навчальні посібники та підручники. Так, безпосередньо питання протидії шахрайствам розглянули лише В.І. Грачов та Л.І. Казміренко у навчальному посібнику «Борьба горрайорганов внутренних дел с мошенничеством» [6]. Проте зауважимо, що по-перше, науково-практичне дослідження проведено на підставі застарілого кримінального, кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, по-друге, з урахуванням реалій сьогодення види шахрайств, які розглядають учені, на нині є застарілими та не актуальними, а шахрайство через мережу Інтернет навіть не згадується, отже, цей підручник не може бути використаний на сьогодні в системі спеціальної підготовки працівників Національної поліції України.

Наступний рівень складають статті, наукові доповіді та тези конференцій, серед яких з огляду на тематику досліджень, заслуговують на увагу публікації В.Я. Гайдаї, О.М. Дубенка та М.В. Кари. Однак названі автори лише фрагментарно дослідили окремі аспекти протидії шахрайствам, не проводячи комплексних монографічних досліджень.

До наукових праць у галузі оперативно-розшукової діяльності, де аналізувалися різні аспекти оперативно-розшукової протидії шахрайствам через Інтернет належать дослідження, проведені протягом останніх 15 років. Це пов'язано з тим, що перші злочини досліджуваного виду починають вчинятися лише наприкінці 90-х років ХХ сторіччя. Зокрема, О.М.Юрченко виконав дисертаційне дослідження «Забезпечення фінансово-правової безпеки в банківських системах при розрахунках пластиковими картками» (2000 р.) на здобуття наукового ступеня «кандидат юридичних наук». На рівні підручників, навчальних посібників та лекцій зазначене питання не вивчалось, а лише в наукових статтях і тезах доповідей. Зокрема, у наукових статтях:

- В.О. Голубєва «Про боротьбу зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації» (1999 р.);
- Ю.М. Литвинова «Особливості викриття шахрайства, вчиненого за допомогою електронної пошти» (2004 р.);
- І.О. Воронова «Формування методики розслідування шахрайств, вчинених шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки» (2008 р.);
- В.М. Бутузова «Документування фактів несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерів і комп'ютерних мереж» (2009 р.), «Соціальна інженерія - "мистецтво" вторгнення в персональні дані» (2010 р.).

Аналізуючи вказані роботи, доходимо висновку, що, по-перше, названі наукові праці здебільшого виконані на рівні фрагментарних досліджень, оскільки в них не визначалися організаційно-тактичні особливості протидії конкретним видам злочинності, зокрема шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет, а здебільшого характеризувалися проблеми протидії економічній злочинності, яка використовує комп'ютерні технології.

Із 12-13-х років ХХІ сторіччя питання оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет починає привертати увагу фахівців у галузі оперативно-розшукової діяльності. Вказане пов'язано з тим, що із середини 2000-х років Інтернет поступово займає більшу частину соціально-економічної, культурної та трудової сфери життєдіяльності нашої країни. З огляду на це досліджувана проблематика починає розроблятися на рівні дисертаційних та монографічних досліджень. Зокрема, у докторській дисертації І.О. Воронова «Організаційні і тактичні основи оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері високих інформаційних технологій органами внутрішніх справ» (2012 р.), а також у таких кандидатських дисертаціях:

- О.М. Комар «Протидія оперативними підрозділами МВС України шахрайствам, вчинюваним шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки» (2013 р.)
- В.П. Поїзд «Оперативний пошук ознак податкових злочинів, що вчинюються з використанням високих інформаційних технологій (2014 р.);
- Є.О. Жижський «Оперативне обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням інтернету» (2015 р.) та монографіях:

- І.О. Воронов «Організаційно-тактичні основи протидії злочинам у сфері високих інформаційних технологій» (2010 р.);
- О.В.Тихонова «Фінансова безпека України : кримінально-правові та кримінологічні основи» (2015 р.);
- авторський колектив (М.А. Погорецький, Д.Б. Сергєєва, О.О. Сухачов, І.О. Сухорода) «Злочини у сфері банківського кредитування: правові та організаційно-тактичні засади документування оперативними підрозділами» (2016 р.).

Детальний аналіз згаданих досліджень показав, що більшість робіт присвячено економічному шахрайству способом використання комп'ютерних технологій, а питання щодо оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет ще ніким не розглядалось.

Окремо зазначимо, що в навчальних посібниках і підручниках особливості оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет ще ніким не досліджувались, на відміну від публікацій на рівні статей і тез доповідей. Так, різні аспекти протидії шахрайствам через мережу Інтернет розглянуто в таких наукових статтях:

- Л.М. Зима «Питання протидії шахрайству в мережі Інтернет»;
- Д.В. Зюзь «Несанкціоноване втручання в роботу систем дистанційного банківського обслуговування»;
- О.М. Комар «Виявлення та документування фактів шахрайства, вчиненого із застосуванням електронно-обчислювальної техніки: оперативно-розшуковий аспект»;
- А.В. Мирний «Кібершахрайство з виправної колонії»;
- О.М. Рогожина «Інтернет-аукціони – лавірки для шахраїв»
- І.О. Шевченко «Кіберзлочинність: методика розкриття та розслідування».

Проте, аналізуючи вказані наукові праці, доходимо висновку, що оперативно-розшукова протидія шахрайствам через мережу Інтернет розглядалася поверхнево та фрагментарно, здебільшого розкривалися лише окремі питання такої діяльності.

Зауважимо, що питання оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет на сьогодні також набуло актуалізації й у наукових працях зарубіжних учених, зокрема Сполучених Штатів Америки (Стівен Бураньї, Ден Рейвуд, Томас Т. Кубчі, Том Целлер-мл), Великої Британії (Джеймі Доуард, Келлі Берк, Леда Муллаем), Австралії (Жаклін Манай), Німеччини (Є. Францес, Пітер Шеарс, Сандра Херд, Майк Беселшнер, Андре Шульц), Казахстану (Д. Т. Кенжетаєв), Росії (Р.С. Атаманов, Р.А. Белевський, В.Б. Вехов, А.С. Гікст, Т.П. Кесарєєв, М.К. Коровін, В.В. Крилов, С.С. Медведєв, В.А. Мещеряков, А.І. Усов, Н.Г. Шурухнов та інших) тощо. До головних здобутків названих учених віднесемо те, що вони на основі аналізу емпіричного матеріалу наводять найбільш розповсюджені види шахрайств через мережу Інтернет, способи протидії користувачів та способи пошуку злочинців працівниками кіберполіції. Водночас, зважаючи на те, що дослідження згаданих учених проведено з урахуванням іноземного законодавства, правоохоронної практики та кримінальної обстановки, то

положення їхніх праць мають для цієї публікації інформативний та пізнавальний характер.

Проблеми оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет також розглядаються вченими й під час вивчення питань протидії злочинам загальнокримінальної спрямованості (до прикладу, у кандидатській дисертації «Оперативно-розшукова протидія підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції», монографії авторського колективу (Я.О. Морозова, М.А. Погорецький, М.В. Стацак, В.В. Шендрик) «Оперативно-розшукові аспекти виявлення осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини в минулі роки»), організованій злочинності (до прикладу, В.Ф. Ущачовського «Протидія організованій злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми») та загальних теоретико-прикладних аспектів (скажімо, у навчальному посібнику авторського колективу (О. Ю. Анциферов, М. В. Стацак, В. В. Шендрик) за ред. С. М. Гусарова «Основи оперативно-розшукової діяльності»).

Отже, аналізуючи наведене та результати вивченого емпіричного матеріалу, констатуємо нагальну потребу в науковому дослідженні з подальшою розробкою теоретико-прикладних засад удосконалення протидії шахрайствам через мережу Інтернет означеними підрозділами, зокрема в таких напрямках:

- оперативно-розшукова характеристика шахрайств, які вчиняються через мережу Інтернет;
- правове регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет;
- шляхи підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет;
- перспективні напрями вдосконалення внутрішньої взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України під час оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет;
- зовнішня взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції України під час оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет;
- тактичні особливості здійснення оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет;
- особливості тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами Національної поліції України під час досудового розслідування шахрайств, які вчиняються через мережу Інтернет.

Висновки. Аналізуючи окремі положення наведених праць, виконаних у галузі оперативно-розшукової діяльності, констатовано, що досліджуване питання розкрито фрагментарно й здебільшого при розгляді інших видів шахрайств. Це своєю чергою приводить до того, що лише незначна частина питань з обраної тематики на сьогодні є достатньою дослідженою. Водночас

на сьогодні відсутні комплексні монографічні дослідження з питань оперативно-розшукової протидії шахрайствам через мережу Інтернет.

Використані джерела:

1. Распространённые виды мошенничества в Интернете [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.earning-empire.ru/index/rasprostranjonnye_internet_moshennichestva_posobie/0-51

2. ТСН : Мошенники процветают в Украине из-за доверчивости людей и любителей "халявы" [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://ru.tsn.ua/ukrayina/moshenniki-procvetayut-v-ukraine-iz-za-doverchivosti-lyudey-i-lyubiteley-halyavy-310757.html>

3. Фойницкий И. Я. Мошенничество по русскому праву : сравнительное исследование / И. Я. Фойницкий. – СПб.: Общественная польза, 1871. – 543 с.

4. Тихонова О. В. Фінансова безпека України : кримінально-правові та кримінологічні основи : монографія / О. В. Тихонова. – Дн.: Середняк Т.К., 2015. – 484 с.

5. Стрелюк Я. В. Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Стрелюк Ян Валерійович; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2015. – 252 с.

Грачев В. И. Борьба горрайорганов внутренних дел с мошенничеством : учебное пособие / В. И. Грачев, Л. И. Казмиренко. – Киев : Укр. акад. внутр. дел, 1992. – 81с.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2017

Кривенко А. И. Генезис научных исследований, посвященных оперативно-розыскному противодействию мошенничеству через Интернет

Предпринята попытка осуществить генезис научных исследований, посвященных вопросу оперативно-розыскного противодействия мошенничеству через Интернет. Для решения поставленной цели автором анализируется профессиональная юридическая литература, а рассмотрение вопросов, связанных с противодействием различного вида мошенничества, проводится путем разделения научных трудов в зависимости от уровня научного исследования. Анализируя отдельные положения указанных работ, проведенных в сфере оперативно-розыскной деятельности, констатируется, что исследуемый вопрос раскрыто лишь фрагментарно и в основном при рассмотрении других видов мошенничества. Это в свою очередь приводит к тому, что лишь незначительная часть вопросов по выбранной тематике сегодня является достаточно исследованной. Вместе с тем, сегодня отсутствуют комплексные монографические исследования по вопросу оперативно-розыскного противодействия мошенничеству через Интернет.

Ключевые слова: мошенничества через Интернет, научный генезис, оперативно-розыскные противодействия.

Kryvenko O. Genesis of Scientific Researches Devoted to the Operational and Searching Counteraction to the Fraud through the Internet Network

An attempt has been made to investigate the genesis of scientific research on the issue of operational-search counteraction to fraud through the Internet. To solve the goal, the author analyzes specialized legal literature, and the consideration of issues related to

counteraction to various types of fraud is carried out through a section of scientific work, depending on the level of scientific research: at the level of doctoral dissertation research; at the level of candidate research in the field of operational and investigative activities; At the level of articles, scientific reports and conference theses have been studied. However, analyzing the work concluded that, firstly, the listed scientific works are mostly performed at the level of fragmentary research, since they did not determine the organizational and tactical features of counteraction to specific types of crime, in particular fraud, which are committed through the Internet, and mostly investigated the problems of counteraction to economic crime that uses computer technology.

At the same time, taking into account the results of the study of empirical material, there was an urgent need for scientific research with the further development of theoretical and applied principles for improving counteraction to fraud through the Internet through designated units, in particular in the following areas: operational-search characteristics of fraudsters committed through the Internet; legal regulation of operational-search counteraction to fraud committed through the Internet; ways to increase the effectiveness of information and analytical support for operative-search counteraction to fraud, which are committed through the Internet; promising directions for improving the internal interaction of operational units of the National Police of Ukraine during the operational search and counteraction to fraud committed through the Internet; external interaction of operational units of the National Police of Ukraine during operational search and counteraction to fraud committed through the Internet; tactical peculiarities of conducting operative-search counteraction to fraud, which are carried out through the Internet; Peculiarities of the tactics of conducting investigatory (search) and secret investigators (investigatory) operations of the operational units of the National Police of Ukraine during pre-trial investigation of fraud committed through the Internet.

In the conclusion to the article it was stated that the issue under investigation is disclosed only in a fragmentary way and mostly in the consideration of other types of fraud. This, in turn, leads to the fact that only a small part of the issues on the selected topics are sufficiently researched today. At the same time, today there are no monographic researches on the issue of operative-search counteraction to fraud through the Internet.

Keywords: *fraud through the Internet, scientific genesis, operative and search counteraction.*

УДК 343:132

В. І. Левін

ОНТОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБШУКУ ЯК СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ

У статті наведено наукові позиції вчених щодо тлумачення поняття слідчої (розшукової) дії, а також обшуку як одного з видів слідчої (розшукової) дії. Підтримано наукове бачення щодо доцільності класифікації обшуку залежно від об'єкта його проведення. Виснувано, що обшук має примусовий та пошуковий характер, тому його проведення пов'язано з обмеженням певних прав, свобод і законних інтересів громадян, через що вимагає дотримання встановлених законом гарантій.

Ключові слова: *слідча (розшукова) дія, обшук, огляд, тимчасовий доступ до речей і документів, примусове обстеження.*

Постановка проблеми. Прийняття та набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (далі – КПК